

Олег Соколовський,
доктор філософських наук,
доцент кафедри філософії та політології
Житомирського державного університету імені Івана Франка
ORCID:0000-0003-2228-3040
osokol_83@ukr.net

Андрій Герасимчук,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії та політології
Житомирського державного університету імені Івана Франка
ORCID: 0000-0003-2682-1432
a.gerasymchuk@gmail.com

ХРИСТОЛОГІЧНІ ІДЕЇ У ВЧЕННЯХ КАТОЛИЦЬКИХ ТЕОЛОГІВ

Проаналізовано концепт христології у вченнях католицьких теологів традиціоналістського руху, який призвів до еволюції доктрини від теоцентричної парадигми в антропологічну площину. Доведено, що традиціоналізм категорично заперечує герменевтичний підхід, згідно з яким будь-який текст може бути інтерпретованим по-різному, особливо в межах однієї традиції. Традиціоналізм пропонує повернутися до основ християнської віри, відмовляючись пристосовувати її до контексту філософської й культурної кон'юнктури.

Ключові слова: християнство, христологія, сотеріологія, теологія, христологічна доктрина, еволюція, римо-католицизм.

Sokolovskyi Oleh, Herasymchuk Andriy. Idee chrystologiczne w naukach teologów katolickich.

Przeanalizowano fundamentalne idee chrystologii, które zostały zapoczątkowane we wczesnym chrześcijaństwie i dogłębnie w dziełach przedstawicieli szkół katechetycznych i teologicznych. Znalazły one swoje ostateczne zakończenie w doktrynach chrystologicznych i soteriologicznych Kościołów chrześcijańskich, podlegając wpływom przynależności wyznaniowej. W kontekście tego należy podkreślić, że chrystologia kościołów Rzymskokatolickich, Prawosławnych i Protestanckich, z jednej strony opiera się na ogólnych przepisach opracowanych na podstawie starożytnych dzieł chrześcijańskiej literatury kościelnej i dziedzictwa patrystycznego, a z drugiej strony-w każdym z tych kierunków chrześcijaństwa powstały specjalne podejścia metodologiczne w badaniu poszczególnych aspektów chrystologii, co doprowadziło do modyfikacji zrozumienia przyjścia Chrystusa, Jego zmartwychwstania, sądu i wieczności.

Słowa kluczowe: Doktryna chrystologiczna, chrześcijaństwo, ewolucja, chrystologia, soteriologia, teologia, rzymskokatolicyzm.

Sokolovskyi Oleh, Herasymchuk Andriy. Christological Ideas in the Teachings of Catholic Theologians.

The fundamental ideas of Christology, which were initiated in early Christianity and are thoroughly studied in the works of representatives of catechetical and theological schools, are analyzed. They found their definitive end in the Christian and soteriological doctrines of the Christian Churches, under the influence of confessional affiliation. In this context, it should be emphasized that the Christology of the Roman Catholic, Orthodox, and Protestant Churches, on the one hand, is based on general provisions drawn up on the basis of ancient works of Christian ecclesiastical literature and patristic heritage. On the other hand, in each of these areas of Christianity, specific methodological approaches were formed in the study of particular aspects of Christology, which

led to a modification of the understanding of Christ's coming, His resurrection, judgment, and eternity.

In this regard, it is important to understand the specifics of Christological teaching that each Christian church focuses on different aspects of the doctrine of the Person of Jesus Christ. This predetermines the analysis of Christological ideas in two dimensions: within the particular Church and in general, which makes it possible to consider the evolution of the theological understanding of the figure of Christ over a specific historical period of time. It is also important to distinguish between the official Christological dogma of the Church and the innovative presentation of Christological doctrine in the doctrines of specific theologians, which are manifested in the latest models of the doctrine of Christ.

It is established that within the limits of Christology soteriological and anthropological dimensions of Christian doctrine are revealed, which in each theology has its own peculiarities. Man's understanding of various aspects of Christology is based on the theological truths of Christian doctrine and the undeniable authority of the Church. However, the current crisis of religious constructs, on the one hand, complicates the Church's fulfillment of direct responsibilities to the community, and on the other, the religious aspect of the said problem is not always sufficient to fully cover Christology in theology.

Key words: *Christological doctrine, Christianity, evolution, Christology, soteriology, theology, Roman Catholicism.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими й практичними завданнями. Основоположні ідеї христології, які були започатковані в ранньому християнстві та поглиблені у творах представників катехитичних і богословських шкіл, знайшли своє остаточне завершення в христологічних та сотеріологічних доктринах християнських Церков, зазнаючи на собі впливу конфесійної належності. У контексті цього слід підкреслити, що христологія Римо-Католицької, Православної та протестантських Церков, з одного боку, ґрунтується на загальних положеннях, вироблених на основі давніх творів християнської церковної літератури й святоотцівської спадщини, а з другого, – у кожному з цих напрямків християнства сформувалися особливі методологічні підходи в дослідженні окремих аспектів христології, що призвело до модифікації розуміння приходу Христа, Його воскресіння, суду та вічності.

У зв'язку з цим, важливим для осмислення специфіки христологічного вчення є розуміння, що кожна християнська церква фокусується на різних аспектах вчення про Особу Ісуса Христа. Це зумовлює аналіз христологічних ідей у двох площинах: у межах конкретної Церкви та загалом, що дає змогу розглянути еволюцію богословського осмислення постаті Христа протягом конкретного історичного проміжку часу. Важливо також розрізняти офіційну христологічну догму Церкви й інноваційний виклад христологічного вчення в доктринах конкретних богословів, які проявляються в новітніх моделях учення про Христа.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Христологічні ідеї розкриваються в сотеріологічних та антропологічних вимірах християнського вчення, яке в кожній конфесійній теології має свої особливості. Осмислення людиною різних аспектів христології ґрунтується на богословських істинах християнського віровчення й незаперечному авторитеті Церкви. Однак, сучасна криза віроповчальних конструктів, з одного боку, ускладнює Церкві виконання безпосередніх обов'язків перед громадою, а з другого, релігієзнавчий аспект зазначеної проблематики не завжди є достатнім для всебічного висвітлення христології в католицькій теології. Дослідженню христологічної проблематики Римо-Католицької Церкви в контексті тріадології присвячені праці Г. Бедуелла, Л. Беркхова, І. Водопівеця, М. Еліаде, П. де Лобье, П. Парента, Д. Реале, Я. Туркала та ін. Однак філософсько-релігієзнавчі дослідження зумовили протиріччя і дискусії, які не лише протиставили наукову й богословську позицію, а й піддали сумніву віроповчальний авторитет Церкви.

Метою статті є дослідження закономірностей й особливостей формування христологічної доктрини в ученні Римо-Католицької Церкви та конфесійних теологів традиціоналістського руху.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Складні й актуальні питання христології потребують, на нашу думку, використання різних методологічних підходів. У межах нашого дослідження ми акцентуємо увагу на моментах, які потребують релігієзнавчого уточнення дискусійних аспектів христології. Зауважимо, що католицька христологія не викликала таких дискусій, як православна. Замість філософування, західні церковні мислителі акцентували увагу більше на сотеріологічних й антропологічних питаннях практичного богослов'я. Але в межах догматичної теології, дослідження й пізнання Христа неможливе без віри. Католики переконані, що Церква стоїть на захисті надприродного характеру Одкровення, істини якого незбагненні для людського пізнання.

Сучасна католицька філософія в пізнанні істини спирається на Біблійні традиції, конкретизуючи предметне поле й обґрутовуючи її абсолютні характеристики. Істина необхідна для утвердження христологічних положень, спрямованих на спасіння людської особи. Тому Римо-Католицька Церква гостро критикує намагання різних філософських систем тлумачити її у вузько-прагматичному значенні. Церква покликана безкомпромісно втручатися в ситуації, коли існує небезпека спотвореного розуміння істин Об'явлення, а також коли «виникають помилкові вчення, які створюють небезпеку викривлення чистоти віри християнства» [1, с. 74]. Відтак у католицизмі обґрунтовується позиція, згідно з якою людський розум може пізнати певну частину навколишньої дійсності завдяки здобутій істині.

У цьому контексті Римо-Католицька Церква визначає можливість пізнання христології на основі: 1) історичних досліджень та 2) єдності євангельського Ісуса і Христа віри. Зупинимось на обґрунтуванні кожного з цих підходів. Історичне дослідження життя і служіння Ісуса є однією з вимог християнської віри, оскільки як Людина Він жив у конкретний історичний період. У межах такого підходу Церкві складно підтвердити істинність основних христологічних положень, які потребують використання богословської методології. Натомість, у світлі наукових досліджень католицька христологія спростовувалася. Тому використання історико-критичного методу в процесі історичної реконструкції образу Ісуса, пояснення і перевірка історичних фактів у межах дослідження екзегетики є цілком виправданим. Релігієзнавчі дослідження христологічної проблематики, на думку католицьких богословів, перебувають у залежності від поширених у конкретний історичний період філософських переконань і стереотипів. Красномовним прикладом такої залежності стало сформоване уявлення про досконалу людину та спроба психологічної реконструкції свідомості Ісуса. Тому дослідження «нисхідної христології», яка ґрунтується винятково на історичних фактах про Ісуса в богословському контексті позбавлені істинності Одкровення.

Незважаючи на це, католицькі теологи визнають важливість історичних досліджень, які ґрунтуються на фактах життя та місії Ісуса, осмисленні Його плану побудови Божого Царства на землі. Однак, істинне Його пізнання в христології можливе лише за умови збереження нерозривної єдності між Ісусом людиною та Христом віри, у якій розкриваються сотеріологічні, антропологічні, есхатологічні й еклезиологічні виміри католицизму. Христологічна доктрина досягає значення Воскресіння Ісуса у світлі подій Його смерті, а смисл Його смерті розкривається через Його життя й діяння. Тому сотеріологічна концепція вибудовується на основі врахування всієї повноти Його життя, смерті та Воскресіння. Христологічний синтез визначає також місце Церкви в пізнанні особи Ісуса, без чого неможливе встановлення істинного призначення Його природи та місії.

Сотеріологічні, антропологічні, есхатологічні та еклезиологічні аспекти вчення про Христа відображено у формі коротких і чітких визначень, які знаходять своє втілення в христологічній доктрині католицизму.

Окреслимо христологічний зміст формулювань, у яких закладено основи ранніх сповідань католицької віри: 1) Христос – істинний Бог, народжений від Отця й істинна людина, народжена Марією; 2) у Христа є дві природи: природа Божественна і природа людська, які не злиті в одну, тому в Ньому подвійне знання, подвійна воля та подвійна дія; 3) обидві природи Христа сполучені в єдиній Особі Слова, що призводить до поклоніння одному Христу й визнання властивостей та дій двох природ; 4) для Христа немає Усиновлення, навіть у людській природі; 5) в іпостасному з'єднанні зі Словом людська природа Христа безгрішна й наділена особливими знаннями. Христос повстає як Посередник заради спасіння людей; 6) Він здійснив Спокутування всіх людей Своєю Хресною жертвою; 7) Христос воістину воскрес. Він – Нова й Досконала Людина, яка відкриває людині самого себе.

Для раннього християнства цілком прийнятною була норма передавати смисл христологічних ідей у закінчених формулюваннях. Згодом вони були доповнені новими формулами, які викликали появу системи основних положень християнського віровчення – Символу віри. Останній був першою спробою на всезагальному рівні сформулювати низку принципів, що відображають трансформацію уявлень про Особу Христа відповідно до обставин, у яких христологічна доктрина набуде свого остаточного звершення. До скликання Вселенських соборів філософування богословів були спрямовані переважно на визначення Суб'єкта христології або з'ясування місця й ролі Другої Особи у тріадологічному вченні. Символ віри навмисно був сформульований на основі загальних положень, в яких відсутня акцентація на конкретних питаннях. При цьому очевидно, що ці формулювання охоплюють основні принципи христологічної концепції, яка відображає різні аспекти Особи Христа.

Аналіз джерел католицького віросповідання дозволяє виділити періоди трансформації христологічної доктрини. Перший період, донікейський, тривав від Нового заповіту до Першого Вселенського собору й загалом був орієнтований на осмислення Божественної природи Христа.

Епоха Вселенських соборів репрезентує другий період генези й еволюції христологічної доктрини. Оскільки результати та значення Вселенських соборів для розвитку христології ми висвітлювали у попередніх працях, тому зосередимо увагу лише на особливостях католицького вчення про особу Христа. Христологічна доктрина католицизму, на нашу думку, зазнала трансформації на трьох соборах: Нікейському (325 р.), Халкидонському (451 р.) та Третьому Вселенському Соборі в Константинополі (681 р.).

Третій період становлення христологічної доктрини характеризується закінченням патристичної доби й розвитком схоластики (IX–XIII ст.). Еволюція христологічної доктрини поділяється на три етапи: монастирський, університетський та томістський. Зазначимо, що католицька христологія в цей період розвивалася окремими богословами, які представляли офіційну позицію Римо-Католицької Церкви.

На першому етапі христологія розвивалася в монастирях і чернечих орденах, зумовлюючи спрямованість на таємницю втілення Христа та його важливість. У вченні про Христа особлива увага акцентувалася на практичній стороні Його земного життя як взірця для наслідування. Богослови розпочали застосовувати нові підходи в осмисленні особи Христа та його діянь. Зокрема, христологічній доктрині Ансельма Кентерберійського притаманний логічно-філософський підхід [2, с. 193], яким просякнутий твір «Чому Бог став людиною?» У центрі людської історії перебуває таємниця втілення Сина Божого, а вчення про дві природи Христа, на думку богослова, заклало смисл християнської сотеріології. Тому втілення Христа є актом спасіння, коли Логос прийняв людську природу, а не людську особу. Підкреслимо, що Ансельм розрізняє абстрактну («людина») та конкретну («ця людина») природу. Отже, Логос набув властивостей «іншої природи, але не іншої особи» [3, с. 248]. Інший богослов Бернард Клервоський використав системно-структурний підхід та системний

аналіз як спосіб пізнання Ісуса Христа. Особливу увагу він зосередив на Його земному способі життя, констатує великий вплив Діви Марії та Йосипа на діяння Христа [4, с. 429]. На думку Бернарда Клервоського, споглядання Сина Божого є способом пізнання Бога.

На другому етапі в розвитку христології важливу роль відіграли університети, які, з одного боку, були важливими науковими центрами й осередком католицького богослов'я, а з другого – університети ставали місцем зародження вільнодумства. Ці великі центри науки й теології потребували канонічного впорядкування. Водночас, христологічна проблематика залучала широке коло слухачів до обговорення різних аспектів учення про Христа. Основною особливістю університетської христології стала зміна підходів у процесі пізнання від індивідуального досвіду до використання методів наукового пізнання та застосування логічних законів і правил.

Відтак особа Ісуса Христа стала центральною в католицькій теології, сприяючи поглибленню й уточненню дискусійних положень христології. Системний аналіз христології здійснив П. Ломбардський у праці «Чотири книги сентенцій», заклавши методологічне підґрунтя для католицької теології з приводу осмислення сутності Бога, процесів творення, утілення, спокутування, таїнств і есхатологічних тем.

Третя книга Сентенцій присвячена христологічним концепціям, які розвивалися в католицькій церкві. У судженнях богослова спостерігається вплив ідей Абеяра про Божественну субстанцію, що поєдналася з людською в одній особі, а не стала тією ж самою, з якою злучилася: «Ані Бог, ані людина, ані ця особа, якою є Христос, не є третьою особою Трійці» [5, с. 169]. Однак, на відміну від Абеяра, Ломбардський надає перевагу вірі та авторитету над розумом. У таємниці втілення Христа він розрізняє три дії, котрі мають системний характер у з'єднанні: 1) двох субстанцій; 2) Божественної й людської природи в Христі; 3) людини й Логосу [6, с. 479].

Подібне трактування іпостасного з'єднання призвело до звинувачення богослова в несторіанських поглядах і спроби його засудження на церковних соборах. Побіжно зазначимо, що ідея спокути П. Ломбардського тотожна вченню Абеяра. Завдяки жертві Христа, людина потрапляє до раю, звільняється від гріхів та покарання за них: «Смерть Христа тоді виправдовує нас, коли через неї в наших серцях прокидається любов» [6, с. 479]. Проте, звільняючи людину від вічного покарання, Він залишає в дії тимчасове, яке «накладається на тих, хто вважає, що самої Церкви недостатньо, якби Христос не пожертвував Собою, щоб звільнити нас» [6, с. 479].

Важливим доповненням до католицького вчення про Ісуса Христа стала христологічна доктрина Бонавентури, яка орієнтувалася на антиохійську богословську спадщину. У вченні богослова, Христос визначався головним принципом буття, вираженого в: 1) справі творення (*opus conditionis*); 2) справі виправдання (*opus reparationis*); 3) справі пізнання (*opus cognitionis*). У справі творення Христос визначається як Слово Отця, яким Він говорить, щоб світ постав. Тому історія світу поділяється на два періоди: до з'явлення Христа людству й після Його втілення, тому Христос є Несотвореним Словом (*Verbum Increatedum*) і Втіленим Словом (*Verbum Incarnatum*). Утілене Слово є прикладом для всього світу, який вказує шлях до його наслідування й втілюється в людській душі через сумління. Буття Христа поєднується із сотеріологічним і моральним христоцентризмом. Він для людини є не лише нормою пізнання та діяльності, а й об'єктом надприродного пізнання Христа на хресті.

Інтервенціоністська політика, яку проводили на початку XIII ст. німецькі імператори з династії Гогенштауфенів, призвела не лише до протистояння між німецькими землями, папською територією та італійськими містами-державами, а й викликала зумовила появу безлічі релігійних проблем. За таких умов постала потреба для скликання Дванадцятого Вселенського (Четвертого Латеранського) собору 1215 р., на якому розглядалися христологічні питання. Зокрема, шостий канон рішення собору переглянув Нікейсько-константинопольський Символ віри й затвердив новий варіант, яким Католицька Церква

користується й досі. Собор уточнив формули Ефеського і Халкидонського соборів і Символ Одинадцятого Толедського собору, визнаючи з'єднання в Ісусі Христі з часу втілення божественного та людського начала та підтверджуючи: «Втілення – це загальна дія Усієї Трійці, зачатий від Святого Духу, Він став істинною Людиною, яка складається з розумної душі і людського тіла, єдина Особа в двох природах» [7, с. 28]. Крім того, на соборі вперше було застосовано термін «перевтілення» для захисту від христологічної доктрини Беренгарія Турського, котрий заперечував перевтілення і його використання до особи Ісуса Христа.

Вершиною христологічної думки Римо-Католицької Церкви Середньовіччя стало вчення Томи Аквінського про Ісуса Христа. У фундаментальній праці «Сума теології» богослов систематизував філософську й теологічну проблематику христології на основі методологічного підходу Петро Ломбардського, вираженого у формулі на основі вчення про Бога, творення світу, гріхопадіння, Логос, Втілення. Учення про Ісуса Христа в інтерпретації Томи Аквінського є прикладом методології дослідження «висхідної христології».

Свій виклад Аквінат розпочинає з аналізу Божественного Логосу, а згодом розкриває сутність Його людської природи: «Ми вже довели, що ні Адам, ні інша людина, не могли виправити [людської природи]: тому що людина не перевищує природу і не може бути причиною благодаті. З цієї ж причини ангел також не міг її виправити, тому що він не переважав людину в досконалості, будучи рівною з нею. Отже, залишається визнати, що лише Бог міг здійснити таке виправлення. Якби Бог виправив людину самою лише своєю волею і силою, тоді не був би збережений порядок Його справедливості, де вимагається відплата за гріхи» [8, с. 59].

Центральною проблемою христології Аквінського стало Втілення Христа, яке трактувалося ним у сотеріологічному контексті. На думку богослова, саме первородний гріх став причиною сходження Христа на землю, зумовлюючи Його іпостасне з'єднання й діяння як Боголюдини. Водночас Тома Аквінський допускав теоретичну можливість Втілення без первородного гріха, зважаючи на всемогутність Бога. У своїх міркуваннях він доходить висновку, що результатом Втілення стало спасіння людства й навернення його до Бога. Найвищим даром Бога для людини стало іпостасне з'єднання Божественної та людської природи. У способі їх з'єднання Аквінський послуговується центральними поняттями метафізики Арістотеля «сущє» та «сутність». Поняття «сущє» можна інтерпретувати у двох значеннях: 1) потенційність у дійсності; 2) істинність судження. Поняття «сутність» виводиться з першого трактування «сущого», оскільки воно виражає сутність речі [9, с. 37]. Залежно від визначення, кожна річ належна до певного роду і виду, тому «сутність» можна трактувати як *supposita* «гойність».

Складним субстанціям властива матерія й форма, що не дозволяє кожному з них назвати сутністю, оскільки остання присутня у двох одночасно. Тому Т. Аквінський послуговується поняттям «першої субстанції», буттям якої є матерія та форма [10, с. 32]. Матерія володіє двома аспектами існування – позитивним (здатність до дійсності) й негативним (заперечення визначеності). Форма так постає принципом дійсності й «першої субстанції» [9, с. 370].

Тома Аквінський вирізняє субстанційну й акцидентальну форму. Під першою розуміється субстанція, яка онтологічно утверджується й стає дійсністю, під другою – зовнішня визначеність субстанції [9, с. 373]. На підставі метафізичного принципу єдності буття богослов стверджує, що: «Буття іпостасі належить більше до природи, тому що іпостась чи особа є «те, що є», підмет, який самостійно існує своєю конституцією, природа – навпаки, є «те, чим щось є», тобто особа є те, що існує самостійно. Індивідуальне буття субстанційне і не допускає множення; але в особі є ще й акцидентальне буття, яке може бути примноженим. Це одвічне буття Божого Сина, яке є природою Божою, стає буттям людини, оскільки людська природа приймається Божим Сином в одній особі» [10, с. 218].

Отже, існуванням володіють тільки субстанції із своїми акцидентальними властивостями [11, с. 66]. Те, що здійснює акт існування в деякій сутності є суб'єкт або субстанція цієї сутності. Сутність – це те, що є та чи інша річ, або *suppositum*, – це те, що існує й діє: «Тому

дія... завбачує суб'єкт, який діє» [11, с. 68]. Відтак за вченням Аквінського, *suppositum* є актом існування людської природи Христа, яка не може існувати самостійно, через відсутність у ній окремого *suppositum*. Виходячи з вищезазначеного, богослов дійшов висновку, що людська природа в Христі (*suppositum*) досягнула стану досконалості й безгріховності, а Особа Ісуса поєднала всі типи знання – божественне, влите (як у ангелів чи пророків) та звичайне (як у людей) [9, с. 426].

Досконалість людської природи Христа в інтерпретації Т. Аквінського не узгоджувалася з офіційним ученням Церкви про наявність таких людських почуттів у Ісуса, як біль і смуток. На думку Аквіната, наявність у Христа божественних знань дозволяє на онтологічному рівні говорити про Його винятковість порівняно з іншими людьми. Незважаючи на такі міркування, Аквінський залишався вірним змісту Халкидонського оросу в ученні про людську природу.

Досконалість Христа проявляється в сотеріології Томи Аквінського через обопільне бажання та прагнення Божественної та людської природи до спасіння людей. Звідси мислитель визначає активне виявлення внутрішньої потреби людської волі до спасіння. Тому земне життя Христа має розглядатися крізь призму сотеріології. Хресний шлях Христа в католицизмі є шляхом пізнання таємниці Христа і його місії. Визнаючи у Втіленні центральну проблему христології, Тома Аквінський констатував у Воскресінні головний смисл усього вчення про Христа. Вираження Христом людських почуттів під час Хресної дороги для богослова не було доказом прояву його людської природи. Стражданням піддавалася Особа Христа в Божественній і людській цілісності.

Христологія Томи Аквінського мала визначальний вплив на формування офіційної позиції Римо-Католицької Церкви в ученні про Ісуса Христа. Критичних зауважень зазнала концепція досконалої людської природи Христа, яка у висловлюваннях богослова визнавалася як вторинна, порівняно з Божественною. Незважаючи на це, Тома Аквінський підкреслював онтологічну єдність Особи Христа та визнавав Його місію як Спасителя людства.

Завершальною подією третього періоду христологічних роздумів стала діяльність Чотирнадцятого Вселенського (Другого Ліонського) собору 1274 р. та ухвалення на ньому «Сповідання віри» імператора Михайла VIII Палеолога. Приводом для скликання собору стала складна ситуація в середині Церкви після невдалого хрестового походу та церковної кризи в Латинській імперії на Сході. За задумом папи Григорія X, це має бути найбільший собор в історії Церкви для пошуку порозуміння зі східним християнством, оскільки в низці країн виникали конфлікти ченців-домініканців з місцевими володарями. За підсумками роботи собору був прийнятий документ «Сповідання віри», у якому розглядалися питання христологічного характеру. У першій частині «Сповідання» містилося роз'яснення Католицькою Церквою тріадології та христології. Зокрема, наголошується єдиносущність з Отцем та «вічне народження від Отця і в часі від Матері». Звертається особлива увага на іпостасне з'єднання Божественної та людської природи в Христі й зауважується: «У людській подобі Він зазнав тілесних Пристрастей, заради нас і заради нашого порятунку» [12, с. 30]. В іншій частині документа підіймалося питання есхатології, Таїнств і Примату Римської Церкви. Загалом христологічні предикати «Сповідання віри» повторюють, з деякими уточненнями, христологічну формулу папи Лева IX у посланні 1053 р. до Антиохійського патріарха Петра.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Теологічне вчення Томи Аквінського постало у формі модерних ідей католицьких богословів, заклавши основи для теологічного модернізму з метою захисту основних положень християнського вчення. Відтак модернізм спростовував віросповідальні доктрини християнства через визнання феноменів чудес та віри у надприродних речах: утіленні, воскресінні, пришестві. У межах конформізму богослови новітнього часу модернізували христологію шляхом змін філософсько-методологічних засад наукового дослідження, актуалізуючи проблему реальної історичності Ісуса Христа, надавши

їй привабливості через оновлення термінологічного апарату, інтерпретацію міфологічних сюжетів на доступній мові. Поряд з цим, вони намагаються переглянути й традиційне розуміння теології, яка має стати творчою, постійно наповнюватися проблематикою людини, проблемами її соціально-політичного життя.

Список використаних джерел та літератури

1. *Енцикліка Fides et Ratio Святішого Отця Івана Павла II до єпископів Католицької Церкви про співвідношення віри й розуму*. К.; Львів : Видавничий відділ «Кайрос» Київського коледжу католицької теології св. Томи Аквінського, Монастир монахів студитського уставу, видавничий відділ «Свічадо», 2000. 152 с.
2. *Ансельм Кентерберийский В Антология средневековой мысли* : в 2 т. / ред., сост. С. С. Неретина, сост. Л. В. Бурлака. Санкт-Петербург : РХГИ, 2001. Т. 1: Теология и философия европейского Средневековья. 2001. С. 190–249.
3. Паренте П. *Богослов'я Христа*. Т 1. Львів, 1995. 543 с.
4. *Бернард Клервоский В Антология средневековой мысли*: в 2 т. / ред., сост. С. С. Неретина, сост. Л. В. Бурлака. Санкт-Петербург : РХГИ, 2001. Т. 1: Теология и философия европейского Средневековья. 2001. С. 427–476.
5. Абельяр П. Диалог между Философом, Иудеем и Христианином. *Вопросы философии*. 1995. № 3. С. 130–181.
6. *Петр Ломбардский В Антология средневековой мысли* : в 2 т. / ред., сост. С. С. Неретина, сост. Л. В. Бурлака. Санкт-Петербург : РХГИ, 2001. Т. 1: Теология и философия европейского Средневековья. 2001. С. 477–493.
7. *Исповедание веры. В Христианское вероучение: Догматические тексты учительства церкви III–XX вв.* [отв. ред. о. Пьер Дюмулен; пер. с фр. Н. Соколовой, Ю. Куркиной]. Санкт-Петербург : Издательство св. Петра. 2002. С. 27–29.
8. Москалик Я. *Нарис христологічної доктрини / Я. Москалик*. Л. : Вид-во ЛБА Свічадо, 1998. 88 с.
9. Фома Аквинский. *Сумма теологии. Ч. I. Т. 3 : Вопросы 75–119*. Киев : Ника-Центр. 2005. 576 с.
10. Фома Аквинский. *Сумма теологии Ч. I: Вопросы 1–43*. Киев : Ника-Центр, Эльга; Москва : Элькор-МК, 2002. 560 с.
11. Фома Аквинский. *Онтология и теория познания: фрагменты починений*. М. : Институт философии РАН. 2001. 206 с.
12. *Исповедание веры Михаила Палеолога В Христианское вероучение : Догматические тексты учительства церкви III–XX вв.* [отв. ред. о. Пьер Дюмулен; пер. с фр. Н. Соколовой, Ю. Куркиной]. Санкт-Петербург : Издательство св. Петра, 2002. С. 29–32.

References (translated & transliterated)

1. Ivan Pavlo II. (2000). *Entsyklika Fides et Ratio Sviatishoho Ottsia Ivana Pavla II do yepyskopiv Katolytskoi Tserkvy pro spivvidnoshennia viry y rozumu* [Fides et Ratio Pope John Paul II to the Bishops of the Catholic Church on the relationship between faith and reason]. K. ; Lviv : Vydavnychiy viddil «Kairos» Kyivskoho koledzhu katolytskoi teolohii sv. Tomy Akvinskoho, Monastyr monakhiv studytskoho ustavu, vydavnychiy viddil «Svichado». [in Ukrainian].
2. Anselm Kenterberijskij. (2001). *Antologiya srednevekovoj mysli* [Anthology of medieval thought]: v 2 t. red., sost. S. S. Neretina, sost. L. V. Burlaka. Teologiya i filosofiya evropejskogo Srednevekoviya. (T. 1, 190–249). Sankt-Peterburg : RKhGI. [in Russian].
3. Parente, P. (1995). *Bohoslovia Khrysta* [The Theology of Christ]. T 1. Lviv. [in Ukrainian].
4. Bernard Klervoskij. (2001). *Antologiya srednevekovoj mysli* [Anthology of medieval thought]: v 2 t. red., sost. S. S. Neretina, sost. L. V. Burlaka. Teologiya i filosofiya evropejskogo Srednevekoviya. (T. 1, 427–476). Sankt-Peterburg : RKhGI. [in Russian].
5. Abelyar, P. (1995). *Dialog mezhdru Filosofom, Iudeem i Khristianinom* [Dialogue between the Philosopher, Judea and Christian]. Voprosy` filosofii. 3. 130–181. [in Russian].
6. Petr Lombardskij (2001). *Antologiya srednevekovoj mysli* [Anthology of medieval thought]: v 2 t. red., sost. S. S. Neretina, sost. L. V. Burlaka. Teologiya i filosofiya evropejskogo Srednevekoviya. (T. 1, 477–493). Sankt-Peterburg : RKhGI. [in Russian].
7. Ispovedanie very. (2002). *Khristianskoe verouchenie: Dogmaticheskie teksty uchitelstva czerkvi III–XX vv.* [Christian dogma: Dogmatic texts of the church's teaching of the III – XX centuries]. Sankt-Peterburg : Izdatelstvo sv. Petra, 27–29. [in Russian].

8. Moskalyk, Ya. (1998). *Narys khrystolohichnoi doktryny* [Essay on Christological Doctrine]. L. : Vyd-vo LBA Svichado. [in Ukrainian].
9. Foma Akvinskij. (2005). *Summa teologii* [Sum of theology]. Ch. I. T. 3: Voprosy 75–119. Kiev : Nika-Centr. [in Russian].
10. Foma Akvinskij. (2002). *Summa teologii* [Sum of theology]. Ch. 1: Voprosy 1–43. Kiev : Nika-Centr, Jel'ga; Moskva : Jel'kor-MK. [in Russian].
11. Foma Akvinskij. (2001). *Ontologiya i teoriya poznaniya: fragment* [Ontology and the theory of knowledge: fragments of essays]. M. : Institut filosofii RAN [in Russian].
12. *Ispovedanie very Mikhaila Paleologa* [Confession of the faith of Michael Paleolog]. (2002). Khristianskoe verouchenie: Dogmaticheskie teksty uchitelstva czerkvi III–XX vv. Sankt-Peterburg : Izdatelstvo sv. Petra, 29–32. [in Russian].

Статтю отримано 03.11.2019 року
Прийнято до друку 02.12.2019 року